

ČESKÁ REPUBLIKA

ROZSUDEK
JMÉNEM REPUBLIKY

Nejvyšší správní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy JUDr. Karla Šimky a soudkyň JUDr. Miluše Doškové a Mgr. Evy Šonkové v právní věci žalobce: **M. P.**, zast. Mgr. Václavem Píchou, advokátem se sídlem Sladkovského 51, Jičín, proti žalované: **Vězeňská služba České republiky, Věznice Valdice**, se sídlem nám. Míru 55, Valdice, ve věci žaloby na ochranu před nezákonným zásahem žalované, v řízení o kasační stížnosti žalobce proti rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 3. 9. 2019, č. j. 30 A 9/2019 - 122,

t a k t o :

Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 3. 9. 2019, č. j. 30 A 9/2019 - 122, **se zrušuje** a věc **se vrací** tomuto soudu k dalšímu řízení.

O d ů v o d n ě n í :

I. Rozsudek krajského soudu

[1] Krajský soud v Hradci Králové (dále jen „krajský soud“) rozsudkem ze dne 3. 9. 2019, č. j. 30 A 9/2019 - 122, zamítl žalobu, kterou se žalobce domáhal deklarace nezákonnosti jednání žalované spočívající v tom, že od 5. 11. 2018 do 3. 6. 2019 žalobci neposkytovala vegetariánskou stravu (tak jak bylo běžné před tímto termínem a po něm).

[2] Krajský soud především s odkazem na judikaturu Ústavního soudu i Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) konstatoval, že vegetariánství spadá pod ochranu čl. 9 Úmluvy o ochraně lidských práv a základní svobod (dále jen „EÚLP“), jelikož se jedná

o ucelené přesvědčení jednotlivce. Zároveň však zdůraznil, že z uvedené judikatury plyne, že víra či přesvědčení „něco stojí“, přičemž nemůže být požadováno po veřejné moci, aby takové náklady nesla sama. Postačuje, pokud je vězňům umožněno, aby si zajistili náhradní formu stravování (např. nákupem jídla a surovin ve věznici či jejich dovozem do věznice zvenčí). To žalovaná během rekonstrukce kuchyně, při níž nebyla objektivně schopna žalobci vegetariánskou stravu poskytnout, učinila. Žalobce netvrdil, že by mu takové možnosti věznicí nebyly nabízeny, pouze namítal finanční náročnost takového řešení. Proto krajský soud neshledal jednání žalované nezákonným zásahem ve smyslu § 82 s. ř. s, neboť v jeho důsledku nebyl žalobce přímo zkrácen na svých právech.

II. Kasační stížnost žalobce a vyjádření žalované

[3] Žalobce (dále jen „stěžovatel“) proti rozsudku krajského soudu podal včasnou kasační stížnost, kterou napadl rozsudek krajského soudu v celém jeho rozsahu z důvodů uvedených v § 103 odst. 1 písm. a) a d) s. ř. s.

[4] Stěžovatel své právo na vegetariánskou stravu dovodil z § 16 odst. 1 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZVTOS“), podle něhož má odsouzený právo při stravování na zohlednění své kulturní a náboženské tradice.

[5] Krajský soud dle stěžovatelova názoru nekriticky přijal názor žalované, že při rekonstrukci kuchyně nebylo možno objektivně vegetariánské jídlo připravit, aniž by se touto otázkou blíže zabýval. Pokud ale žalovaná byla schopna připravit v kuchyni základní stravu, muslimskou stravu a stravu zvláštní podle zdravotních nároků dalších vězňů, bylo jistě možné připravovat i stravu vegetariánskou. Ta totiž nevyžaduje odlišné technologické vybavení, zvláštní kvalifikaci personálu ani nejsou vyžadovány suroviny, které by se v dostupnosti lišily od surovin pro přípravu základní stravy. Závěr krajského soudu o existenci objektivní překážky na straně žalované opravňující omezit stěžovatele na jeho právech tedy dle jeho názoru nemá oporu ve skutkových zjištěních, a proto je rozhodnutí krajského soudu nepřezkoumatelné.

[6] Stěžovatel také poukázal na nerovný přístup mezi skupinami, kterým zvláštní stravu i při rekonstrukci kuchyně žalovaná připravovala. Dle jeho názoru není rozdíl, zda při přípravě řízku obalíte kuřecí maso, nebo maso sójové; není větším nákladem poskytnout stěžovateli jogurt namísto paštiky. Stěžovatel nenalezl žádné objektivní důvody, které by v rámci omezeného provozu kuchyně měly mít za následek nemožnost přípravy vegetariánské stravy. Co se týče kapacity výrobního prostoru (nedostatek plotýnek sporáku apod.), je nutné zjistit, na základě jakého důvodu žalovaná omezila vegetariánskou stravu, nikoliv muslimskou. Stěžovatel byl nucen požádat o muslimskou stravu, která je rozmanitější na pokrmy bez masa, ovšem stále neměl řádný přísun nutričních hodnot v potřebné míře a hladověl.

[7] Nadto stěžovatel uvedl, že kvůli odmítnutí konzumace živočišných bílkovin byl označen za „hladovkáře“ a z tohoto důvodu nebyl nadále naváděn na pracoviště, tedy byl

pokračování

odstaven od opatrování si finančních prostředků a nemohl si v kantýně zakoupit vegetariánskou stravu.

[8] Na závěr stěžovatel uvedl, že daná situace se dala řešit například dovozem vegetariánské stravy, případně přesunem do jiné věznice, v níž byla vegetariánská strava poskytována. Z uvedených důvodů navrhl, aby Nejvyšší správní soud napadený rozsudek krajského soudu zrušil a vrátil mu věc k dalšímu řízení.

[9] Žalovaná se ve vyjádření ke kasační stížnosti ztotožnila s názorem krajského soudu a navrhla kasační stížnost stěžovatele zamítnout.

III. Posouzení věci Nejvyšším správním soudem

[10] Nejvyšší správní soud posoudil kasační stížnost v mezích jejího rozsahu a stěžovatelem uplatněných důvodů, zároveň zkoumal, zda kasační stížností napadený rozsudek krajského soudu netrpí vadami, k nimž by měl v souladu s § 109 odst. 3 a 4 s. ř. s. přihlídnout z úřední povinnosti, a dospěl k závěru, že takovými vadami netrpí.

[11] V projednávaném případě se stěžovatel domáhá určení, že jednání žalované je nezákonným zásahem ve smyslu § 82 a násl. s. ř. s. Jeho žaloba splňovala všechny podmínky pro věcné projednání podle citovaného ustanovení (srov. usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 16. 11. 2010, č. j. 7 Aps 3/2008 – 98, nebo rozsudek ze dne 21. 11. 2017, č. j. 7 As 155/2015 – 160, který byl sice zrušen nálezem Ústavního soudu ze dne 15. 5. 2018, sp. zn. II. ÚS 635/18, nicméně důvodem zrušení byla chybná interpretace žalobních lhůt u nezákonných zásahů, nikoli samotná metodologie postupu při posuzování přípustnosti a důvodnosti zásahové žaloby – proti ní Ústavní soud ničeho nenamítal). Poskytování stravy je faktickým jednáním věznice vůči odsouzenému v rámci výkonu vrchnostenské veřejné správy nad odsouzenými, a proto neposkytnutí takové stravy, jakou předepisuje zákon, může být podle své povahy nezákonným zásahem. Sporné mezi stranami je, zda stěžovateli jako vězni svědčilo právo na poskytnutí vegetariánské stravy v období rekonstrukce vězeňské kuchyně (od 5. 11. 2018 do 3. 6. 2019).

[12] Podle čl. 15 odst. 1 Listiny základních práv a svobod *svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání je zaručena.*

[13] Podle čl. 9 odst. 1 a 2 EÚLP *každý má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání; toto právo zahrnuje svobodu změnit své náboženské vyznání nebo přesvědčení, jakož i svobodu projevovat své náboženské vyznání nebo přesvědčení sám nebo společně s jinými, ať veřejně nebo soukromě, bohoslužbou, vyučováním, prováděním náboženských úkonů a zachováváním obřadů. Svoboda projevovat náboženské vyznání a přesvědčení může podléhat jen omezením, která jsou stanovena zákony a která jsou nezbytná v demokratické společnosti v zájmu veřejné bezpečnosti, ochrany veřejného pořádku, zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.*

[14] Podle § 16 odst. 1 ZVTOS *odsouzeným se poskytuje pravidelná strava za podmínek a v hodnotách, které odpovídají požadavku udržení zdraví a přihlížejí k jeho zdravotnímu stavu, věku a obtížnosti vykonávané práce. V rozsahu, v jakém to umožňuje provoz věznice, se přitom přihlíží k požadavkům kulturních a náboženských tradic odsouzených.*

[15] Ústavně zaručené právo jednotlivce na svobodu myšlení je samo o sobě neomezitelné (čl. 15 Listiny, čl. 9 EÚLP). Pokud jednatel zastává určité subjektivní přesvědčení o způsob života, např. vegetariánství (k ochraně vegetariánství spadajícího pod čl. 9 EÚLP viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 5. 5. 2011, č. j. 2 Aps 3/2010 - 112), stát se musí obecně zdržet jakýchkoliv zásahů do něj.

[16] Pokud se však jednatel rozhodne toto své přesvědčení projevit navenek, např. požíváním bezmasé stravy, uvedené projevy již absolutně, tedy vždy a všude, chráněny nejsou. Mohou totiž podléhat *omezením, která jsou stanovena zákony a která jsou nezbytná v demokratické společnosti v zájmu veřejné bezpečnosti, ochrany veřejného pořádku, zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných* (čl. 9 odst. 2 EÚLP).

Tak tomu je například v případě osob omezených na svobodě. Ty s ohledem na jejich situaci jsou logicky omezené i v jiných ústavně zaručených právech, např. ve stravování v souladu se svým přesvědčením. Podle § 16 odst. 1 věta druhá ZVTOS je zajištěno odsouzenému, *v rozsahu, v jakém to umožňuje provoz věznice*, právo na přihlížení k jeho kulturním a náboženským tradicím při poskytování stravy. Vězeňská služba má tedy učinit vše, co je v jejích rozumných možnostech, aby i v těchto podmínkách mohl jednatel žít v souladu se svým přesvědčením. Jinak řečeno, vězeň nemá absolutní právo na poskytnutí vegetariánské stravy vězeňskou službou, ale není ani na libovůli vězeňské služby, zda vegetariánskou stravu vězni poskytne. Ta má takovou stravu poskytnout v rozsahu, v jakém to umožňuje její provoz. Pokud věznice sama nemůže připravit vegetariánskou stravu, má nabídnout vězni alternativy, na základě nichž si může tuto stravu obstarat (např. jejím nákupem v kantýně, případně dovozem zvenčí). Věznice má hledat rozumné možnosti jak vězni v co možná největší míře vyhovět; na druhé straně však nelze pod záminkou svobody svědomí využívat práva požadovat vegetariánskou stravu k získání neoprávněných výhod (například lepší stravy, než jaké je poskytována jiným vězňům, přeložení do jiné věznice apod.). Je třeba v těchto případech hledat a nalézt spravedlivou rovnováhu mezi zájmy věznice a ostatních odsouzených a zvláštními zájmy toho, kdo se chce stravovat vegetariánsky. Takový přístup je ostatně i v souladu s principy vyjádřenými v obdobných případech Nejvyššího správního soudu (rozsudek ze dne 5. 5. 2011, č. j. 2 Aps 3/2010 - 112), Ústavního soudu (usnesení ze dne 10. 4. 1998, sp. zn. II. ÚS 227/97) i ESLP (rozhodnutí ze dne 7. 12. 2010, Jakóbski proti Polsku, stížnost č. 18429/06).

[17] V projednávaném případě nebyly uvedené principy naplněny. V první řadě je nutné přijmout argument stěžovatele, že pokud byla žalovaná schopná připravit při rekonstrukci vězeňské kuchyně základní stravu a také muslimskou stravu, která se ve většině shoduje s přípravou vegetariánské, není zřetelné, z jakého důvodu jí rekonstrukce neumožňovala přípravu vegetariánské stravy. K tomu lze odkázat na jídelníček například konkrétně

pokračování

z pondělí 12. 11. 2018, kdy byla v režimu *muslimské stravy* přichystána následující strava: snídaně: sýr tavený, veka, čaj; oběd: polévka vločková, sójové maso na česneku, těstoviny; večeře: zeleninový salát, 3 rohlíky, čaj, nebo z pátku 16. 11. 2018: snídaně: pomazánka Budapešť, chléb, čaj; oběd: polévka slepičí s kapáním, sýrová omáčka se žampiony, těstoviny; večeře: salát hanácký, veka, banán (viz dále jídelníčky na č. l. 23 – 33 spisu krajského soudu). Pouze slepičí polévka druhý ze sledovaných dnů není vegetariánským jídlem, jinak všechna jídla lze považovat za vegetariánská. Krajský soud ve svém rozhodnutí nevyjádřil, z čeho vychází, pokud má za to, že rekonstrukce kuchyně opravdu přináší obtíže pro přípravu vegetariánského jídla. Z předložených spisů ani nic takového nevyplývá.

[18] I kdyby tomu tak bylo a předmětná rekonstrukce opravdu znemožnila přípravu vegetariánského jídla (například kvůli technické či logistické nemožnosti připravovat paralelně několik druhů jídel v improvizovaných podmínkách rekonstrukce kuchyně), stěží lze v daném případě považovat za přihlédnutí k přesvědčení stěžovatele nabídku základní stravy (skládající se z převážné části z masité stravy, např. paštik, párků, hovězího a vepřového masa apod.), ač doplňovanou nákupem z kantýny. Žalovaná totiž mohla nabídnout stěžovateli stravu muslimskou, která poskytována byla, a jak již bylo uvedeno, se ve většině jídel shodovala s vegetariánskou, a k doplnění stravy mu mohla nabídnout jako alternativu např. onen nákup z kantýny. Tuto variantu však nabídla stěžovateli až dne 20. 11. 2018, kdy stěžovatel o muslimskou stravu zažádal, případně 23. 11. 2018, kdy mu byla strava schválena (viz *Přehled událostí z vězeňského informačního systému u stěžovatele od informování o změně stravy po zrušení hladovky* na č. l. 57 – 58 spisu krajského soudu). Od této doby již nebylo možno považovat žalovanou za nepřihlízející k přesvědčení stěžovatele.

[19] Zároveň je však nutné zdůraznit, že stěžovatel odmítnutím základní stravy, která byla v rozporu s jeho přesvědčením, byl, jsou-li jeho tvrzení pravdivá (to nebylo důvodu v této fázi řešení věci v řízení o kasační stížnosti zjišťovat; to bude věcí krajského soudu), označen za „hladovkáře“ a nemohl nadále chodit do zaměstnání. Tímto postupem žalovaná stěžovateli omezila možnost si obstarat finanční prostředky, a tedy i alternativní vegetariánskou stravu v kantýně.

[20] Z výše uvedených důvodů bude úkolem krajského soudu zjistit, zda rekonstrukce vězeňské kuchyně skutečně znemožnila přípravu vegetariánské stravy. Pokud by nebyly zjištěny objektivní důvody k takovému postupu vůči stěžovateli, pak by to znamenalo, že žalovaná nepřihlédla při poskytování stravy stěžovateli k jeho přesvědčení v rozsahu, v němž jí to provoz umožňoval. Tímto by jednala v rozporu s § 16 odst. 1 věta druhá ZVTOS, tedy by během rekonstrukce kuchyně (od 5. 11. 2018 do 3. 6. 2019) nezákonně zasáhla do stěžovatelova práva na přihlédnutí k jeho přesvědčení při poskytování stravy. Pokud by krajský soud zjistil, že rekonstrukce neumožnila poskytovat stěžovateli vegetariánskou stravu, pak je s ohledem na možnosti poskytovat muslimskou stravu nutno určit, že nezákonný zásah trval ode dne neposkytování vegetariánské stravy (od 5. 11. 2018) do doby, než stěžovateli bylo fakticky umožněno odebírat muslimskou stravu (do 20., případně 23. 11. 2018).

IV. Závěr a náklady řízení

[21] S ohledem na výše uvedené dospěl Nejvyšší správní soud k závěru, že kasační stížnost je důvodná, a tak podle § 110 odst. 1 věty první s. ř. s. napadený rozsudek krajského soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

[22] Zruší-li Nejvyšší správní soud rozhodnutí krajského soudu a vrátí-li mu věc k dalšímu řízení, je krajský soud vázán právním názorem vysloveným Nejvyšším správním soudem ve zrušovacím rozhodnutí (§ 110 odst. 4 s. ř. s.).

[23] Zruší-li Nejvyšší správní soud rozhodnutí krajského soudu a vrátí-li mu věc k dalšímu řízení, rozhodne krajský soud v novém rozhodnutí i o náhradě nákladů řízení o kasační stížnosti (§ 110 odst. 3 věta první s. ř. s.).

Poučení: Proti tomuto rozsudku **n e j s o u** opravné prostředky přípustné.

V Brně dne 20. dubna 2020

JUDr. Karel Šimka
předseda senátu